

ДМИТРЕНКО В. В.,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
інтелектуальної власності та приватного
права
(Національний технічний університет
України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»)

УДК 347.626.4

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.2.8>

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ ВІДНЕСЕННЯ МАЙНОВИХ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ДО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

У статті проаналізовано можливість віднесення об'єктів права інтелектуальної власності та, зокрема, результатів творчої діяльності, до спільної сумісної власності подружжя. Обґрунтовано, що це залежить від різних факторів, зокрема, від приналежності результату до творчої діяльності, від способу виникнення чи набуття права інтелектуальної власності – первинного чи вторинного, від специфіки об'єкта права інтелектуальної власності. Потрібно враховувати, що автоматичне перенесення положень законодавства про спільну сумісну власність подружжя на об'єкти права інтелектуальної власності не відповідає їх сутності та призначенню. Встановлено, що творчі результати інтелектуальної діяльності, створені одним з подружжя під час перебування у шлюбі, не є об'єктами спільної сумісної власності, на відміну від грошових коштів, отриманих від здійснення прав інтелектуальної власності на такі результати та майнових прав інтелектуальної власності набутих від інших осіб за договором під час шлюбу. Майнові права інтелектуальної власності на результати, які не відносяться до творчої діяльності – торговельні марки, комерційні найменування, та які мають як первинне, так і вторинне походження, можуть бути спільною сумісною власністю подружжя, якщо при їх створенні та/або набутті прав, а також розвитку таких об'єктів права інтелектуальної власності використано спільні кошти подружжя.

Крім того, щоб створені об'єкти права інтелектуальної власності, які не належать до результатів творчої діяльності, можна було віднести до спільної сумісної власності подружжя необхідно з'ясувати час виникнення майнових прав інтелектуальної власності, походження коштів, витрачених на створення таких об'єктів права інтелектуальної власності, мету створення об'єктів права інтелектуальної власності. Аналогічно, не завжди набуті за договором під час шлюбу майнові права інтелектуальної власності можна віднести до спільної сумісної власності подружжя.

Обґрунтовано, що фінансовий вклад одного з подружжя у створення об'єкта творчої діяльності не впливає на визнання такого результату об'єктом спільної сумісної власності.

Ключові слова: об'єкти права інтелектуальної власності, результати творчої діяльності, майнові права інтелектуальної власності, право спільної сумісної власності подружжя.

Dmytrenko V. V. Regarding the Possibility of Counting Economic Intellectual Property Rights as Joint Conjugal Property

The paper analyzes the possibility of counting intellectual property items, and, in particular, results of creative activity, as joint conjugal property. It is substantiated that it depends on various factors, in particular, on the relatedness of the result of the creative activity, on the way of accrual or acquisition of the intellectual property right – primary or secondary, on the specifics of the intellectual property item. It should be taken into account that the automatic transfer of the provisions of the legislation on joint conjugal property to intellectual property items does not correspond to their nature and purpose. It is established that creative results of intellectual activity created by one of the spouses during the marriage are not items of joint property, in contrast to the money received from the exercise of intellectual property rights to such results and economic intellectual property rights acquired from others persons during the marriage under a contract. Economic intellectual property rights to results that do not relate to creative activity – trademarks, trade names – and have both primary and secondary origin, may be the joint conjugal property, if in the course of their creation and/or acquisition of the rights, as well as development of such intellectual property items, the joint funds of the spouses were used.

In addition, for the created intellectual property items that do not belong to the results of creative activity to be counted as the joint conjugal property, it is necessary to determine the time of accrual of the economic intellectual property rights, the origin of the funds spent on creation of such intellectual property items, the purpose of creation of the intellectual property items. Similarly, not always economic intellectual property rights acquired during the marriage under a contract can be counted as the joint conjugal property.

It is substantiated that a financial contribution of one of the spouses to the creation of an object of creative activity does not affect the recognition of such result as the joint conjugal property.

Key words: *intellectual property items, results of creative activity, economic intellectual property rights, right of joint ownership of spouses.*

Вступ. Складною та неоднозначною є проблема приналежності подружжю майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені під час перебування у шлюбі як спільної сумісної власності. В чинному законодавстві України відсутні положення щодо регулювання такої проблеми, судова практика є різною, в правовій доктрині проблема малодосліджена, а наявні позиції не мають комплексного характеру. На перший погляд, оскільки переважно маємо справу з творчими результатами, очевидним здається, що такі об'єкти не підлягають розподілу між подружжям, а майнові права інтелектуальної власності належать автору, який має право розпоряджатись творчими результатами на свій розсуд. Проте на практиці виникають питання коли один з подружжя вважає, що результати творчої діяльності іншого з подружжя автоматично стають спільною сумісною власністю, неусвідомлюючи, що правовий режим речей та творчих результатів є різним. Досить цікавою та різною є судова практика з цієї проблеми, що й зумовило актуальність цієї статті. Видається дивним поширювати положення сімейного законодавства про спільну сумісну власність подружжя на результати творчої діяльності, разом з тим, аналіз судової практики дозволив ширше поглянути на проблему, задуматись над питаннями, які здавались очевидними. Тож актуальним вважаємо питання чи можуть майнові права інтелектуальної власності належати до спільної сумісної власності подружжя. Чи можуть результати творчої діяльності бути об'єктами спільної сумісної власності? На більшість об'єктів права інтелектуальної власності поширюється право авторства. Право авторства є результатом творчості. Проте, не всі об'єкти права інтелектуальної власності є результатами творчої діяльності. Зокрема, торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення, комерційні таємниці не

є результатами творчої діяльності. Відповідно чи впливає творчий характер створення об'єктів права інтелектуальної власності на можливість визнання їх спільною сумісною власністю? Можливість поширення спільної сумісної власності подружжя на твори досліджувалося Л. Майданик, особливості здійснення майнових прав подружжя на об'єкти патентного права та засоби індивідуалізації описано В. Бажановою, вцілому права подружжя на результати інтелектуальної, творчої діяльності розглядали В. Ю. Євко, О. В. Піхурець, А. Є. Смородина та інші. У зв'язку з виникненням цієї проблеми на практиці, вважаємо необхідним проаналізувати приналежність майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені чи набуті під час перебування у шлюбі.

Постановка завдання. Мета даного дослідження – з'ясувати можливість віднесення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності та, зокрема, на результати творчої діяльності, до спільної сумісної власності подружжя.

Результати дослідження. Відповідно до ст. 61 Сімейного кодексу України від 10 січня 2002 року (далі – СК України), до об'єктів спільної сумісної власності подружжя належить майно, заробітна плата, пенсія, стипендія та інші доходи, а також гонорар, вигреш, речі для професійних занять [1]. Чи можна вважати майнові права інтелектуальної власності майном? Відповідно до ст. 190 Цивільного кодексу України 16 січня 2003 року (далі – ЦК України) до майна належать речі, сукупність речей, майнові права та обов'язки, разом з тим майнові права визначено як речові права [2]. Проте право власності на річ та право інтелектуальної власності є різними поняттями, які не залежать один від одного (ст. 419 ЦК України). Майно є ширшим поняттям за речі та не обмежується останнім. Досить широке визначення поняття «майно» наведено у ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод й охоплює інтелектуальну власність [3, с. 8, 12].

З аналізу судової практики спостерігаємо різні позиції щодо приналежності майнових прав інтелектуальної власності до спільної сумісної власності подружжя. Зокрема, у Рішенні Дарницького районного суду м. Києва від 27 січня 2016 р. у справі № 753/5780/14-ц про визнання правочину недійсним суд зазначив, що майнові права інтелектуальної власності, зокрема право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності, не є правом спільної сумісної власності подружжя, на відміну від грошової винагороди, одержаної, за договорами у сфері інтелектуальної власності. Покійний чоловік позивачки – співавтор винаходу, майнові права інтелектуальної власності на який, разом з іншими співавторами, передав відповідачу. Однією з підстав визнання правочину недійсним дружина померлого співавтора винаходу вважала, що її покійний чоловік не мав права без її згоди укладати договори у сфері інтелектуальної власності. В задоволенні позову було відмовлено [4]. У Постанові Касаційного господарського суду Верховного Суду від 13 серпня 2019 р. у справі № 926/1795/18 про заборону використання торговельної марки вказано, що перебування позивача й відповідачки до розлучення у шлюбі не свідчить про виникнення у відповідачки права на використання торговельної марки без дозволу позивача. Зазначено, що свідоцтво на торговельну марку не є ні майном, ні майновим правом у розумінні ст. 190 – 191 ЦК України, ст. 60, ст. 63, ст. 68 СК України, а торговельна марка є лише позначенням товару, а не об'єктом спільної сумісної власності подружжя [5]. Дещо інші позиції зустрічаємо у Постанові Одеського апеляційного суду від 17 липня 2019 р. у справі № 521/12455/17 [6] про поділ майна подружжя, а саме торговельних марок, а також у Рішенні Заводського районного суду м. Запоріжжя від 20 січня 2022 р. у справі № 335/5841/19 [7] про визнання недійсними договорів відчуження майнових прав інтелектуальної власності на торговельні марки та промислові зразки. Зокрема в цих рішеннях було визнано майнові права інтелектуальної власності на торговельні марки, промислові зразки об'єктами спільної сумісної власності. У Постанові [6] у справі № 521/12455/17 також йшлося про визнання правочину щодо передання майнових прав на торговельну марку недійсним, у зв'язку з тим, що мало місце передання об'єкта права інтелектуальної власності одним з подружжя без згоди іншого. У Рішенні суду [7] у справі № 335/5841/19 вказано про відсутність обмежень для визнання об'єктів права інтелектуальної власності спільною сумісною власністю подружжя, а також, що оскільки

кожен з подружжя і своєю працею, і коштами сприяв набуттю права інтелектуальної власності на промислові зразки та торговельні марки, тому такі об'єкти можна вважати об'єктами спільної сумісної власності. У Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012 [8] вказано, що торговельні марки та інші позначення є об'єктами спільної сумісної власності. До комерційних позначень, крім торговельних марок, відносять також комерційні найменування, географічні зазначення.

Необхідно враховувати, що не всі об'єкти права інтелектуальної власності є результатами творчої діяльності. Саме творчий характер більшості результатів інтелектуальної діяльності унеможлиблює їх віднесення до спільної сумісної власності подружжя, що зумовлено тісним взаємозв'язком творчого результату з особою автора. Авторський вклад не можна порівнювати з грошовим вкладом, технічною чи іншою роботою, не пов'язаною з творчою діяльністю. За позицією А. Є. Смородини, якщо подружжя є співавторами їх спільні результати не є спільною сумісною власністю [9, с. 90]. До творчих результатів відносять об'єкти авторського права та суміжних прав, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ноу-хау, сорти рослин, породи тварин, компонування напівпровідникових виробів, раціоналізаторські пропозиції. Разом з тим, винагорода за здійснення прав інтелектуальної власності на такі творчі результати є спільною сумісною власністю. Протилежної позиції дотримуються В. Ю. Євко, О. В. Піхурець, які вважають, що доходи від здійснення майнових прав інтелектуальної власності належать автору [10, с. 117]. На наукові відкриття не виникає спільної сумісної власності, оскільки з моменту встановлення певної закономірності, властивості чи явища навколишньої дійсності майнові права на такий результат переходять у суспільне надбання.

Торговельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення, комерційна таємниця не є результатами творчої діяльності, незважаючи на те, що це об'єкти права інтелектуальної власності. Серед цих об'єктів – торговельні марки, комерційні найменування – можуть бути об'єктами спільної сумісної власності, якщо при їх створенні та/або набутті прав, а також розвитку таких об'єктів права інтелектуальної власності використано спільні кошти подружжя. За позицією В. Бажанової, подружжя не може бути суб'єктом права на комерційне найменування, відповідно такий об'єкт не може бути віднесено до спільної сумісної власності [11, с. 56]. Проте якщо розглядати це в більш широкому сенсі, подружжя або один з подружжя можуть бути суб'єктами господарювання, зокрема й ФОП. У ч. 2 ст. 191 ЦК України вказано, що до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, а також право на торговельну марку та інші позначення [2]. Відповідно до Постанови Касаційного цивільного суду Верховного суду від 2 вересня 2020 р. у справі № 318/1863/17 – майно фізичної особи-підприємця, яке використовується у господарській діяльності, є спільним майном подружжя за умови, що воно придбане за рахунок належних подружжю коштів [12]. У суб'єкта господарювання може бути комерційне найменування, торговельні марки. Тому вважаємо, що майнові права інтелектуальної власності на ці об'єкти, якщо права на них виникли під час шлюбу за спільні подружжю кошти, можуть бути об'єктами спільної сумісної власності. Щодо географічного зазначення вважаємо, що такий об'єкт не є спільною сумісною власністю подружжя, хоча іншої точки зору дотримується В. Бажанова [11, с. 56]. Свою позицію обґрунтовуємо тим, що хоча гіпотетично подружжя чи один з подружжя можуть бути суб'єктами права на географічне зазначення, проте, як правило, суб'єктами права на географічне зазначення є асоціації виробників, крім того на географічні зазначення обмежене право здійснення прав інтелектуальної власності, зокрема договори щодо розпоряджання майновими правами з приводу географічних зазначень не укладаються. Комерційна таємниця не може бути спільною сумісною власністю подружжя оскільки це альтернативний спосіб охорони інформації.

Складним є питання щодо промислових зразків. На практиці суб'єкт господарювання може отримати реєстрацію на однакові торговельну марку та промисловий зразок. Цікаво

що, на торговельну марку право авторства не виникає, а зміст права інтелектуальної власності складають тільки майнові права інтелектуальної власності, оскільки вважається, що при створенні торговельної марки вклад творчості мінімальний. Натомість на промисловий зразок існує авторство, а зміст права інтелектуальної власності складають особисті немайнові та майнові права інтелектуальної власності. Вважаємо, що промислові зразки не завжди можна вважати результатами творчої діяльності, хоча це й об'єкти права інтелектуальної власності. Проте, оскільки складно довести відсутність творчої діяльності у створенні промислового зразка, а законодавець виділяє право авторства на такі об'єкти, вважаємо, що при визначенні можливості їх вважати спільною сумісною власністю подружжя слід виходити з того, що якщо промисловий зразок створено одним з подружжя – такий результат не є спільною сумісною власністю, якщо ж його створено за договором замовлення чи набуто за договором майнові права інтелектуальної власності протягом перебування в шлюбі – в такому разі об'єкт можна віднести до спільної сумісної власності подружжя.

При віднесенні об'єктів права інтелектуальної власності до об'єктів спільної сумісної власності, необхідно враховувати первинний чи похідний характер виникнення та набуття права на них. Якщо під час перебування в шлюбі набуто майнових прав інтелектуальної власності на творчі результати та інші об'єкти права інтелектуальної власності від інших осіб за договором – тоді такі результати можуть бути об'єктами спільної сумісної власності, якщо для таких цілей використано спільні кошти подружжя. Доходи від здійснення прав інтелектуальної власності також є об'єктами спільної сумісної власності. Слушною вважаємо позицію Л. Майданик, що у зв'язку з відсутністю особистого внеску подружжя при набутті прав інтелектуальної власності на твір за правочинами, на такі результати варто застосовувати режим спільного сумісного майна [13, с. 15-16].

Якщо об'єкти права інтелектуальної власності віднесені до спільної сумісної власності подружжя, розпоряджання майновими правами на них є спільним, в протилежному випадку такі правочини можуть бути визнаними недійсними. У Постанові Верховного Суду України від 25 листопада 2015 р. у справі № 6 – 2333цс15 вказано, що власне придбання майна під час перебування в шлюбі не свідчить автоматично про його відношення до спільної сумісної власності. Важливим є факт спільної участі подружжя коштами або працею в набутті майна. Щоб визначити приналежність майна до спільної сумісної власності подружжя необхідно встановити: 1) час набуття майна; 2) кошти, за які набуто майно; 3) мету придбання майна [14]. У Постанові Верховного Суду України від 7 вересня 2016 р. у справі № 6-801цс16 вказано, що у випадку придбання в шлюбі майна за особисті кошти одного з подружжя, таке майно є його особистою приватною власністю, а не спільною сумісною власністю [15]. Проте вважаємо, що не до кожного об'єкта права інтелектуальної власності, при визначенні приналежності до спільної сумісної власності, можна використовувати критерій використання спільних коштів, оскільки вкладання коштів у придбання матеріалів, обладнання для створення об'єкта права інтелектуальної власності не може свідчити про виникнення у такої особи майнових прав інтелектуальної власності на творчий результат. Щодо результатів творчої діяльності неможлива спільна сумісна власність, якщо один з подружжя є автором, а інший допомагав коштами.

Якщо створені об'єкти права інтелектуальної власності не належать до результатів творчої діяльності, не завжди такі об'єкти є спільною сумісною власністю. Щоб такі результати можна було віднести до спільної сумісної власності подружжя необхідно з'ясувати, час виникнення майнового права інтелектуальної власності, походження коштів, витрачених на створення об'єкта права інтелектуальної власності, мету створення об'єкта права інтелектуальної власності. Так само як і набуті за договором під час шлюбу майнові права інтелектуальної власності не завжди можна віднести до спільної сумісної власності подружжя.

Висновки. Результати творчої діяльності є особливими об'єктами цивільних прав, на які не поширюються правовий режим речей. У зв'язку з цим беззаперечно перенесення положень про спільну сумісну власність подружжя на об'єкти права інтелектуальної власності не відповідає сутності та призначенню творчої діяльності. Вважаємо, що

при визначенні можливості об'єктів права інтелектуальної власності бути віднесеними до спільної сумісної власності подружжя необхідно керуватися: 1) наявністю творчого вкладу у створенні об'єкта права інтелектуальної власності; 2) способу виникнення права інтелектуальної власності – первинного (створення результату) чи похідного вторинного (набуття майнових прав інтелектуальної власності); 3) специфікою певних об'єктів права інтелектуальної власності. Щодо творчих результатів інтелектуальної власності, які створені одним із подружжя – об'єктів авторського права та суміжних прав, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау, сортів рослин, порід тварин, компонувань напівпровідникових виробів, раціоналізаторських пропозицій – не виникає спільної сумісної власності. У випадку набуття прав інтелектуальної власності від інших осіб за договором – такі майнові права можуть бути спільною сумісною власністю подружжя. На торговельні марки, комерційні найменування авторства не виникає, тому такі об'єкти можуть бути об'єктами спільної сумісної власності, якщо при їх створенні та/або набутті прав, а також розвитку таких об'єктів права інтелектуальної власності використано спільні кошти подружжя. Хоча зміст права інтелектуальної власності на наукове відкриття складають особисті немайнові права, проте такий об'єкт не є спільною сумісною власністю подружжя, оскільки з моменту відкриття такий результат переходить у суспільне надбання. Комерційна таємниця не є спільною сумісною власністю подружжя позаяк це спосіб охорони інформації.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. Дата оновлення: 19 лютого 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 17 березня 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
3. Посібник за статтею 1 Протоколу 1 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Council of Europe. 2019. 75 с.
4. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 27 січня 2016 р. у справі № 753/5780/14-ц. URL: <https://precedent.ua/55366146> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
5. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 13 серпня 2019 р. у справі № 926/1795/18. URL: <https://precedent.ua/83669379> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
6. Постанова Одеського апеляційного суду від 17 липня 2019 р. у справі № 521/12455/17. URL: <https://precedent.ua/83329416> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
7. Рішення Заводського районного суду м. Запоріжжя від 20 січня 2022 р. у справі № 335/5841/19. URL: <https://precedent.ua/102784481> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19 вересня 2012 р. у справі № 1-8/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12#Text> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).
9. Смородина А. Є. Ліцензійний договір у цивільному праві України: дис. ... д-ра філософії: спеціальність 081 Право. Київ, 2021. 286 с.
10. Євко В. Ю., Піхурець О. В. Права на результати інтелектуальної, творчої діяльності в контексті власності подружжя. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 113-117.
11. Бажанова В. Здійснення майнових прав подружжя на об'єкти патентного права та на засоби індивідуалізації. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015 (August). № 4/2 (14) P. 53-57.
12. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 2 вересня 2020 р. у справі № 318/1863/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/91283232> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).

13. Майданик Л. Здійснення спільних майнових прав інтелектуальної власності подружжя на твір за цивільним законодавством України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2017. № 2. С. 12-17.

14. Постанова Верховного Суду від 25 листопада 2015 р. у справі № 6-2333цс15. URL: <https://precedent.ua/1800003754> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).

15. Постанова Верховного Суду від 7 вересня 2016 р. у справі № 6-801цс16. URL: <https://precedent.ua/1800004868> (дата звернення: 28 березня 2022 р.).

